

Бондаренко Сергій Васильович
кандидат історичних наук, доцент
кафедра філософії та суспільних дисциплін
Тернопільський державний медичний університет імені
І.Я.Горбачевського, м. Тернопіль, Україна

Пилипишин Олег Іванович
кандидат історичних наук, доцент
кафедра філософії та суспільних дисциплін
Тернопільський державний медичний університет імені
І.Я.Горбачевського, м. Тернопіль, Україна

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА НАВЧАННЯ У ВМНЗ

В статті зроблено спробу обґрунтувати потребу вивчення гуманітарних дисциплін під час підготовки майбутніх медичних працівників у медичних вищих навчальних закладах та процеси гуманізації. Формування гуманітарно-орієнтованої свідомості студентів-медиків, розвитку їх особистості та духовного світу через освоєння етнокультурних, загальнонаціональних, загальнолюдських цінностей. Вдосконалення структури та змісту гуманітарної підготовки майбутніх медиків, поєднання усієї науково-педагогічної діяльності з історією, культурою та традиціями України та світу.

Ключові слова: гуманітарні дисципліни, гуманізація, професійна культура, гуманітарна складова, професійне спрямування.

Вступ. На сучасному етапі розвитку професійної медичної підготовки особливо зростаючою роллю є педагогічна майстерність професорсько-викладацького складу, рівень його психолого-педагогічної і методичної готовності управляти процесом підготовки висококваліфікованих спеціалістів у відповідності з сучасним рівнем вимог, та успішно вирішувати нагальні проблеми вищої медичної освіти [1].

Культурно-освітнє середовище вищого навчального закладу сприяє формуванню тактовної і толерантної особистості сучасних медиків при вивченні блоку гуманітарних дисциплін (історія України, політології, соціології, деонтології, культурології, тощо). Культурно-освітнє середовище медичного закладу характеризується як сукупність соціальних, культурних, психолого-педагогічних умов і передумов, у результаті тісної взаємодії яких відбувається становлення майбутнього медика як еліти суспільства.

Відтак, важливою проблемою цього процесу є невід’ємна складова, в ролі якої виступає гуманізація будь-якої освіти, а, тим більше, медичної – підготовки майбутніх поколінь лікарів. Можна вважати, що саме гуманізація освіти на початку XXI століття є стратегічним напрямком перетворень усього інституту освіти. Адже концепція формування національної еліти, «особистості професіонала нової формації» [6], стає однією з ефективних інноваційних педагогічних технологій, що особливо актуально у період входження України до єдиного європейського освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На деяких тенденціях та процесах розвитку сучасної вищої освіти зупиняють свою увагу українські дослідники: І.Булах, О.Волосовець, Ю.Вороненко, В.Мудрак, О.Наумкіна, Т.Полухтович, О.Поляк, В.Ціпка та інші. У нашому дослідженні ми опиралися на праці В. П. Андрущенка, В. Г. Кременя, Г. О. Козлакової, І. М. Предборської та ін. вітчизняних учених, у яких проаналізовані зміни парадигми освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства, наукові доробки з проблем викладання соціальних і гумані-

тарних дисциплін В. Б. Атаманенко, І. В. Васильєва, П. М. Грицаєнко. На наш погляд, недостатньо дослідженими залишаються тенденції гуманізації сучасної вищої медичної освіти України.

Метою статті є окреслити шляхи формування особистості професіонала нової формації у медичній галузі, обґрунтувати єдину цілісність процесів навчання і виховання, сформулювати основні виховні аспекти. Тому професійна підготовка медичного працівника ставить за мету формування не лише системи знань, вмінь, навичок, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, але й розвиток специфічних рис особистості. Іншими словами: ідеться про формування цілісної особистості, яка має не лише професійне спрямування й передбачає і залучення її до системи загальнолюдських, гуманістичних цінностей [5]. Тобто мова йде про цілісність формування кваліфікованого фахівця, збагаченого також знаннями з історії України, деонтології, політології, соціології, тощо.

Отже, коли «зростає рівень інтелектуального, морально-етичного, естетичного та емоційного розвитку суспільства в цілому і окремого індивіда, його душі, сумління, свідомості, інтуїції» [3], це і є запорукою успішної професійної діяльності у XXI століття. Це свідчить про те, що процеси навчання та виховання не можна відокремлювати. Вони нерозривно пов’язані саме тому, що перший, висуваючи все складніші завдання перед студентом і занурюючи його у реальний простір професійної діяльності, спричиняє активне залучення у розвиток психологічних, суспільних процесів та певних якостей особистості. Тому залежно від змісту, форми, методів, складності, спрямованості, характеру процесу навчання отримуємо той чи інший результат у плані розвитку професіонала, стосовно його відповідності до сучасних вимог професії та суспільства.

Виклад основного матеріалу Процес навчання у вищому медичному навчальному закладі при умовах ефективної його організації сприяє професійно-орієнтованому розвитку процесів майбутнього медичного працівника, специфічних суто медичних: сприймання та пам’яті (зорових, слухових, тактич-

них, сенсорних та ін.), клінічного мислення та уяви, професійної уваги і т.д. Крім того, успішно побудований процес навчання об'єктивно стимулює розвиток системи професійно-значимих рис особистості, таких як: відповідальність, комунікабельність, стриманість, толерантність, емпатійність, витривалість та мобільність стосовно екстремальних професійних ситуацій. При цьому слід наголосити, що розвиток особистості в цілому та її професійної підструктури в юнацькому віці є складним процесом. Він передбачає проникнення у її ціннісні, установочні, морально-етичні, мотиваційні структури, що є стрижневими, глибинними рисами, достатньо стійкими, замаскованими, захищеними і тими, що рідко проявляються безпосередньо [2].

Виходячи з мети даної статті, зупинимось коротко на психологічних умовах розвитку професійної підструктури особистості медпрацівника, що вимагає від викладача вищого закладу освіти майстерного володіння психологічним інструментарієм впливу.

У цьому зв'язку, слід акцентувати увагу, що однією з головних психологічних умов є органічна єдність виховного матеріалу із змістом теми, що вивчається. Ніякого штучного нав'язування, голого декларування абстрактних ідей тут не повинно бути. Виховна інформація, обумовлена темою, повинна природно й органічно впливати із її змісту, психологічно-доступно сприйматися в єдності. У такому випадку вплив на глибинні структури особистості відбувається скоріше через канали підсвідомості, ніж свідомості. Неусвідомлення цього впливу є важливою умовою його ефективності.

Суттєвим психологічним моментом є також емоційне забарвлення виховної інформації. З цією метою може бути використаний будь-який матеріал, що викликає у студентів позитивні чи негативні емоції, сприяє виходу їх із стану емоційної рівноваги. Адже відомо, що найефективнішим є виховання через емоції та здивування.

Сучасний підхід більше зорієнтований на використання широкої палітри інформації, на відміну від традиційного підходу до виховання виключно на позитивному прикладі та об'єктивно відображає сучасний стан справ і проблем у системі охорони здоров'я та суспільства в цілому. Це сприяє створенню винятково важливої атмосфери довіри між викладачем та студентом, розвиває у студентів готовність до професійної діяльності в реальних умовах, дозволяє стимулювати їх до спільного пошуку шляхів вирішення проблем вітчизняної системи охорони здоров'я та суспільства.

Найактуальнішими в сучасному контексті можуть бути визнані такі виховні аспекти, як: деонтологічний, екологічний, правовий, професійної відповідальності, гуманістичний, патріотичний, психотерапевтичний, соціально-економічний тощо [4].

Залежно від теми, її змісту, значення в майбутній професійній діяльності, виховні цілі певної особи можуть бути сформульовані досить різноманітно, наприклад:

- вміння здійснювати деонтологічний підхід до хворих з певною патологією;
- надати інформацію про вплив екологічних, соціально-економічних факторів на стан здоров'я;
- розвинути уявлення про пріоритет вітчизняної медичної школи при вирішенні проблем... (на прикладі життя та діяльності видатних вчених-

медиків, їх шкіл тощо);

- розвинути почуття відповідальності за своєчасність і правильність професійних дій;
- вдосконалити навички стосовно терапевтичного підходу до хворих певного профілю, їх родичів;
- сформувати систему сучасних правових понять та норм;
- оволодіти вміннями встановлювати психологічний контакт з хворими і його родиною.

Слід підкреслити, що в цілому сучасний виховний процес у вищих закладах освіти повинен розвиватись у бік гуманітарної орієнтації, побудованої на принципах гуманізму, розроблених і перевіренних багатовіковою практикою. Адже сам термін «гуманітарний» означає «те, що робить своїм предметом людину». Ідея і практика гуманізації суспільства та освіти передбачає визначення особистості – єдиної, унікальної, неповторної, індивідуальності кожної людини, її життя і здоров'я, як пріоритетної домінуючої соціальної цінності, як найціннішого скарбу суспільства, збереження і розвитку якого потребує відповідальних умов.

Іншими словами, сам термін «гуманізм» означає передусім людяність медика: високий рівень психологічної терпимості (толерантності), любов до людей, м'якість в людських стосунках, повагу до особистості та її достоїнства. Поняття «гуманізм» тлумачиться як система ціннісних орієнтацій, в центрі яких лежить визначення людини як найвищої цінності.

Відтак, виходячи з цього, гуманізація освіти передбачає декілька напрямків розвитку її технологій, що дозволяють:

- створити умови для максимального самоусвідомлення, саморозвитку, самореалізації особистості, розкриття закладених в ній потенцій, задатків, здібностей у відповідності до її власної спрямованості та вибору;
- розширити гуманітарне ядро освіти з метою залучення майбутніх фахівців до системи загальнолюдських цінностей через занурення у різнобарвний ціннісний простір гуманітарних дисциплін, що акумулюють систему світових надбань з філософії, історії, культури, психології, педагогіки, соціології, права тощо.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**, що серед проблем, над якими слід сьогодні наполегливо працювати в гуманітарному аспекті – вдосконалення структури та змісту гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів, органічне поєднання усієї науково-педагогічної діяльності з, етнопедагогікою, історією, культурою та традиціями України та світу, пошук та оформлення ефективної моделі взаємовідносин викладача та студента, формування механізму управління гуманітарними процесами у вищих медичних закладах освіти.

Однією з найважливіших проблем вищої школи будь-якого профілю сьогодні повинно бути відродження її національної самобутності, бо саме вона покликана формувати майбутнє нації, її соціальний та культурний генофонд. Адже ж відомо, що інтелектуальний рівень народу – це передусім похідна від рівня освіти. Тому, як вирішення цієї проблеми, повинно бути створена цілісна, обміркована й ефективна система, яка має взяти на себе функції підготовки не лише висококваліфікованих спеціалістів, але й виховання людини, національно свідомої особистості, патріота України.

Список використаної літератури

1. Грубінко В.В. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / В.В.Грубінко, І.І.Бабин, О.В.Гузар. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 48 с.
2. Губаш О. П. Особливості управління навчальною діяльністю у системі дистанційного навчання / О.П.Губаш, В.В.Лапінський // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Спец. випуск / кол. авт. – К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – 152 с.
3. Дичковський С.І. Неперервна гуманітарна освіта – новий етап педагогічного мислення / С.І.Дичковський // Гуманітарні науки. – 2004. – № 2. – С.29
4. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки і проведення навчальних занять в медичних вузах (метод. посібник) / В.Є.Мілерян. – Київ: Хрещатик, 2003. – 80 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / [З.Н.Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В.Семенова та ін.]; за ред. З.Н.Курлянд. – [3-те вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
6. Якібчук М. В. Напрями розвитку гуманізації і комунікаційна компетентність у контексті безперервної освіти / М.В.Якібчук // Наук. часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 11 (21). – Київ, 2007. – 153 с.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2016 р.

Бондаренко Сергей

кандидат исторических наук, доцент
кафедра философии и общественных дисциплин
Тернопольский государственный медицинский университет имени
И.Я.Горбачевского, г.Тернополь, Украина

Пилипишын Олег

кандидат исторических наук, доцент
кафедра философии и общественных дисциплин
Тернопольский государственный медицинский университет имени
И.Я.Горбачевского, г.Тернополь, Украина

ГУМАНИТАРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОБУЧЕНИЯ В ВМУЗ

В статье сделана попытка обосновать необходимость изучения гуманитарных дисциплин при подготовке будущих медицинских работников в медицинских высших учебных заведениях и процессы гуманизации. Формирование гуманитарно-ориентированной сознания студентов-медиков, развития их личности и духовного мира через освоение этнокультурных, общенациональных, общечеловеческих ценностей. Совершенствование структуры и содержания гуманитарной подготовки будущих медиков, сочетание всей научно-педагогической деятельности с историей, культурой и традициями Украины и мира.

Ключевые слова: гуманитарные дисциплины, гуманизация, профессиональная культура, гуманитарная составляющая, профессиональное направление.

Bondarenko Serhiy

Candidate of Historical Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of Philosophy and Social Sciences
I.Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

Pylypyshyn Oleh

Candidate of Historical Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of Philosophy and Social Sciences
I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

HUMANITARIAN COMPONENT OF EDUCATION AT HIGHER MEDICAL INSTITUTIONS

The paper attempts to justify the need for the study of humanities within the training of future health professionals at medical higher educational institutions and processes of humanization. Formation humanitarian-oriented consciousness of medical students develops their personality and spiritual world through the development of ethnic, cultural, national, universal values. Improving the structure and content of liberal training of future physicians, the combination of all scientific and educational activities with history, culture and traditions of Ukraine and the world. It should be emphasized that the overall modern educational process in higher educational institutions objective is developing towards humanitarian orientation, based on the principles of humanism developed and tested centuries-old practice. Indeed, the term «liberal» means «that which makes its subject man». The idea and practice of humanization of society and education involves determining the individual - a single, unique, individual, individuality of every person's life and health as priority dominant social values as the most valuable treasure of society, preservation and development required in critical conditions. In other words, the term «humanism» means above all humanity physician: high psychological tolerance, love for others, gentleness in human relationships, respect for the identity and dignity. The term «humanism» is interpreted as a system of values, the center of which is the definition of man as the highest value.

Key words: humanities, humanism, professional culture, humanitarian component, professional direction.